

Katarzyna Godek*

ORCID: 0000-0003-1015-7231

Uniwersytet Wrocławski

<https://doi.org/10.19195/1733-5779.36.2>

Strategie społeczne Unii Europejskiej — wyzwania i perspektywy

JEL Classification: I10, I31, J15, J17, J24, J71, Z13

Słowa kluczowe: wykluczenie społeczne, jakość życia, sens życia, życie społeczne, praca, instytucje rynku pracy

Keywords: social exclusion, quality of life, sense of life, social life, work, labor market institutions

Abstrakt: Europejskie działania w polityce społecznej obejmują cztery główne obszary: 1. zatrudnienia i warunków pracy, 2. zwalczania ubóstwa i społecznego wykluczenia, 3. szeroko rozumianej edukacji, będącej także wyrazem inwestycji społecznych, i 4. wyrównywania szans grup defaworyzowanych i przeciwdziałania ich dyskryminacji. Działania te są z jednej strony odpowiedzią na współczesne wyzwania społeczne w krajach europejskich, z drugiej zaś służą realizacji europejskich wartości w dziedzinie równego traktowania i przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie, religię, wiek i status zdrowotny itp. W rozszerzającej się Unii Europejskiej zaczęto realizować strategie dotyczące przede wszystkim rynku pracy, ale też zabezpieczenia społecznego czy zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego. Polityka społeczna pozostaje jednak domeną państw członkowskich, a Unia wpływa na jej kierunki „miękkimi” metodami, formułując zalecenia promujące wspólne wartości i wspierając ich wdrażanie środkami z funduszy europejskich.

Artykuł ma na celu wskazanie najistotniejszych strategii społecznych realizowanych w Unii Europejskiej w aspekcie stojących przed nią wyzwań.

European Union social strategies — challenges and perspectives

Abstract: European activities in social policy cover four main areas: (1) employment and working conditions, (2) combating poverty and social exclusion, (3) broadly understood education, which is also an expression of social investment, and (4) levelling the opportunities of disadvantaged groups and preventing their discrimination. On the one hand, these activities are a response

* Opiekun naukowy (Scientific Tutor) — prof. dr hab. Jarosław Kundera

to contemporary social challenges in European countries; on the other hand, they serve the realization of European values in the field of equal treatment and prevention of discrimination based on sex, origin, religion, age, health status, etc. In the enlarging European Union, strategies have been implemented that focus primarily on the labor market, but also social security or the fight against poverty and social exclusion. However, social policy remains the domain of the Member States and the Union influences its directions with 'soft' methods, formulating recommendations promoting common values and supporting their implementation with European funds.

This article aims to indicate the most important social strategies implemented in the European Union in the light of the challenges it faces.

Wstęp

Początkowo Wspólnota Europejska określała swój cel działania w zakresie ekonomicznym i politycznym, nie zaś społecznym. Z czasem — w odpowiedzi na rosnące wyzwania rynku pracy, następujące przemiany demograficzne i postulaty wyrównywania różnic rozwojowych — komponent socjalny znalazł swoje miejsce wśród zasad kształtujących wspólnotę. W rozszerzającej się strukturze Unii Europejskiej zaczęto realizować strategie dotyczące obszaru społecznego, a przede wszystkim rynku pracy. Skupiono się także na sferze zabezpieczenia społecznego czy też zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego. Niemniej jednak polityka społeczna nadal pozostaje domeną państw członkowskich, a Unia wpływa na jej kierunki „miękkimi” metodami, kształtując zalecenia promujące wspólne wartości i wspierając ich wdrażanie oraz realizację środkami z funduszy europejskich.

Można stwierdzić, że wśród państw członkowskich Polska znalazła się wśród głównych beneficjentów środków Unii Europejskiej. Dzięki temu zrealizowano wiele przedsięwzięć skutkujących rozwojem różnego typu usług społecznych i infrastruktury komunalnej, co umożliwiło wzrost zatrudnienia, przyczyniając się w efekcie do zmniejszania skali ubóstwa i wykluczenia społecznego. Problematyka związana ze strategiami społecznymi UE wynika z istoty ich działania i zapobiegania negatywnym zjawiskom społecznym. Ich podstawowe znaczenie można odnieść do trwającej pandemii koronawirusa. Sytuacje kryzysowej w sferze społeczno-gospodarczej uwypuklają istotę funkcjonowania tego typu strategii.

Przyjętą metodą badawczą artykułu był krytyczny przegląd literatury. Natomiast zainteresowanie badaniem strategii społecznych Unii Europejskiej i nierównościami będącymi efektem ich realizacji wynika z uznania roli tego tematu w teorii ekonomii. Artykuł przedstawia polityki społeczne, sytuację zatrudnieniową. Zawiera też rys historyczny strategii społecznych Unii Europejskiej, metody ich wprowadzenia i dalszy rozwój.

Zatrudnienie i polityka społeczna

Analizując ewolucję krajów członkowskich Unii Europejskiej, można zauważyć, że integracja europejska przyniosła istotne zmiany społeczne. Warto podkreślić, że

przykładem rozwoju polityki społecznej jest utworzenie europejskiego filaru praw społecznych, którego celem jest dążenie do bardziej sprawiedliwej Unii Europejskiej, zapewniającej większe włączenie społeczne¹. U podstaw prawnych tej polityki społecznej leży art. 3 Traktatu o Unii Europejskiej (TUE)² oraz art. 9, 10, 19, 45–48, 145–150 i 151–161 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE).

Zgodnie z art. 3 TUE:

1. Celem Unii jest wspieranie pokoju, jej wartości i dobrobytu jej narodów.

2. Unia zapewnia swoim obywatelom przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości bez granic wewnętrznych, w której zagwarantowana jest swoboda przepływu osób, w powiązaniu z właściwymi środkami w odniesieniu do kontroli granic zewnętrznych, azylu, imigracji, jak również zapobiegania i zwalczania przestępczości.

3. Unia ustanawia rynek wewnętrzny. Działa na rzecz trwałego rozwoju Europy, którego podstawą jest zrównoważony wzrost gospodarczy oraz stabilność cen, społeczna gospodarka rynkowa o wysokiej konkurencyjności zmierzająca do pełnego zatrudnienia i postępu społecznego oraz wysoki poziom ochrony i poprawy jakości środowiska. Wspiera postęp naukowo-techniczny.

Zwalcza wykluczenie społeczne i dyskryminację oraz wspiera sprawiedliwość i ochronę socjalną, równość kobiet i mężczyzn, solidarność między pokoleniami i ochronę praw dziecka.

Wspiera spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną oraz solidarność między Państwami Członkowskimi.

Szanuje swoją bogatą różnorodność kulturową i językową oraz czuwa nad ochroną i rozwojem dziedzictwa kulturowego Europy.

4. Unia ustanawia unię gospodarczą i walutową, której walutą jest euro.

5. W stosunkach zewnętrznych Unia umacnia i propaguje swoje wartości i interesy oraz wnosi wkład w ochronę swoich obywateli. Przyczynia się do pokoju, bezpieczeństwa, trwałego rozwoju Ziemi, do solidarności i wzajemnego szacunku między narodami, do swobodnego i uczciwego handlu, do wyeliminowania ubóstwa oraz do ochrony praw człowieka, w szczególności praw dziecka, a także do ścisłego przestrzegania i rozwoju prawa międzynarodowego, w szczególności zasad Karty Narodów Zjednoczonych.

6. Unia dąży do osiągnięcia swoich celów właściwymi środkami odpowiednio do zakresu kompetencji przyznanych jej na mocy Traktatów.

W związku z tym można stwierdzić, że celem prowadzenia polityki społecznej o wskazanym charakterze jest między innymi wspieranie programów rynku pracy i zatrudnienia, ulepszenie warunków i jakości życia, przeciwdziałanie dyskryminacji, promowanie równości szans wśród kobiet i mężczyzn oraz prowadzenie efektywniejszej ochrony socjalnej. Polityka społeczna Unii ma się przyczynić do zapewnienia trwałego i wysokiego poziomu zatrudnienia oraz zapobiegać wykluczeniu społecznemu.

Postęp we włączaniu spraw społecznych do kompetencji UE przedstawiono w tabeli 1.

¹ https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights_pl.

² Traktat o Unii Europejskiej — tekst skonsolidowany uwzględniający zmiany wprowadzone Traktatem z Lizbony, Dz.U.2004.90.864/30.

Tabela 1. Włączanie spraw społecznych do prawa traktatowego UE

Kompetencja Wspólnoty wyrażona bezpośrednio	Traktat o EWG, 1957	Jednolity Akt Europejski, 1986	Protokół społeczny do Traktatu z Maastricht, 1992 roku	Traktat amster- damski, 1997	Traktat nicejski, 2001
środki polepszenia współpra- cy między państwami	—	—	—	—	++
„środki bodźcujące” do walki z dyskryminacją	—	—	—	—	++
działania przeciw dyskrymi- nacji ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, wyznanie, niepełnospraw- ność, wiek i orientację seksualną	—	—	—	+	+
środki do walki z wyklucze- niem społecznym					
środki zapewniające równe szanse i równe traktowanie kobiet i mężczyzn	—	—	—	—	++
koordynacja polityki zatrudnienia	—	—	—	++	++
finansowanie polityki zatrudnienia	—	—	+	+	—
zabezpieczenie społeczne i ochrona pracowników	—	—	+	+	+
ochrona pracowników zwalnianych z pracy	—	—	+	+	+
reprezentacja interesów zbiorowych, współokreślanie (<i>codetermination</i>)	—	—	+	+	+
zatrudnienie osób z krajów trzecich	—	—	+	+	+
warunki pracy (ogólne)	—	—	++	++	++
informowanie i konsultowa- nie pracowników	—	—	++	++	++

— nie wspomniano, + decyzje na zasadzie jednomyślności, ++ decyzje większością kwalifikowaną

Źródło: G. Falkner *et al.*, *Complying with Europe: EU Harmonisation and Soft Law in the Member States*, Cambridge 2005, s. 42.

Analizując reformy zaprezentowane w tabeli 1 i odniesienia do procesu włączania spraw społecznych do kompetencji UE, można stwierdzić, że miały dać one państwom członkowskim pewność, że Unia nie będzie ingerowała w sprawy

społeczne bez uzgodnienia tego z państwami członkowskimi. Było to wyrażenie zasady subsydiarności (pomocniczości), która mówi, że za sprawy publiczne odpowiada najbliższy im poziom administracji, na przykład za pomoc społeczną — odpowiada powiat bądź gmina, za współpracę między państwami — Unia³.

Kolejnym etapem rozwoju polityki społecznej było przyjęcie w 2000 roku przez Radę Europejską strategii lizbońskiej (ang. *Lisbon Agenda*). Dokument ten miał odpowiadać na wyzwania globalizacji i starzenia się społeczeństw⁴.

Europejskie działania w polityce społecznej obejmują dziś cztery główne obszary⁵:

- zatrudnienia i warunków pracy,
- zwalczania ubóstwa i społecznego wykluczenia,
- szeroko rozumianej edukacji, stanowiącej także wyraz inwestycji społecznych,
- wyrównywania szans grup defaworyzowanych i przeciwdziałania ich dyskryminacji.

Działania te z jednej strony są odpowiedzią na współczesne wyzwania społeczne w krajach europejskich, z drugiej zaś strony wspierają realizację europejskich wartości w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie, religię, wiek i status zdrowotny oraz orientację seksualną, a także w dziedzinie równego traktowania⁶.

Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz walka z ubóstwem nadal są jednymi z największych wyzwań stojących współcześnie przed państwami członkowskimi Unii Europejskiej, w tym Polską. Wynika to między innymi z założeń strategii Europa 2020, w której walkę z wykluczeniem społecznym i minimalizację ubóstwa określono jako jeden z najważniejszych celów rozwojowych Unii Europejskiej.

Narzędziem pomocowym wspierającym realizację tych celów są też między innymi fundusze europejskie. Jednym z głównych funduszy pomocowych Unii Europejskiej jest Europejski Fundusz Społeczny. Warto podkreślić, że Polska w latach 2004–2014 otrzymała wyjątkową szansę rozwojową między innymi dzięki największej alokacji środków z Europejskiego Funduszu Społecznego, istotnie pomagających we wprowadzeniu zmian. Wśród różnych obszarów wsparcia realizowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego wyróżnić należy włączenie społeczne, które znajduje się w obszarze realizacji strategii społecznych Unii Europejskiej. W obszarze zatrudnienia i warunków pracy pierwsze działania społeczne Unii Europejskiej związane były właśnie ze stymulacją tworzenia miejsc pracy, w tym przy udziale funduszy pomocowych.

Sytuacja gospodarcza u schyłku XX wieku uwiaryściła kolejny problem społeczny, którym stało się ubóstwo pojawiające się wraz z wykluczeniem z dotych-

³ R. Szarfenberg, *Polityka społeczna Unii Europejskiej — przewodnik*, Warszawa 2014, s. 8.

⁴ *Ibidem*, s. 17.

⁵ P. Kowalski, S. Golinowska, B. Błaszczuk, *Nasza Europa: 15 lat Polski w Unii Europejskiej*, Warszawa 2019, s. 72.

⁶ *Ibidem*.

czasowych ścieżek urządzania i prowadzenia sobie życia czy też podejmowania określonych aktywności społecznych. Odpowiedzią Komisji Europejskiej na ten problem była przygotowana w 2000 roku strategia zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego (agenda socjalna strategii lizbońskiej). Dokument został opracowany przy udziale ekspertów z czołowych uniwersytetów i tak zwanych think tanków. Dzięki temu stał się on podstawową strategią polityki społecznej UE.

Dzięki tej strategii powstały bazy danych, a także modele i narzędzia służące do analizowania oraz prognozowania zjawiska wykluczenia społecznego i ubóstwa. Rozpatrując aktualną sytuację demograficzną, można zauważyć zjawisko starzejącego się społeczeństwa. Z początkiem XXI wieku kraje europejskie coraz bardziej zaczęły odczuwać problem starzenia się populacji, wzrastania liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Przyczyniły się do takiej sytuacji między innymi wydłużający się czas życia, jego lepsza jakość oraz spadek dzietności, który z czasem doprowadzić może do depopulacji. Równolegle następowały też przeobrażenia modelu rodziny — uznawanej za podstawową instytucję społeczną, która kiedyś amortyzowała i rozwiązywała trudne zjawiska w rozwoju ludności, a współcześnie nie jest do tego zdolna bez odpowiedniego otoczenia i wsparcia⁷.

Warto podkreślić, że dalsze pogłębianie się różnicowania społecznego może stać się przeszkodą w stabilnym rozwoju społecznym i gospodarczym. Strategie UE w odpowiedzi na te zmiany przyjęły kilka kierunków i sposobów działania. Jednym z nich jest wsparcie i promocja polityki dłuższego życia w zdrowiu przez aktywizację starzejącej się populacji na różnych polach: działań społecznych, dalszej pracy i wspierania podnoszenia wykształcenia. Działania te mają związek z prowadzeniem polityki aktywnej integracji społeczeństwa. Niemniej jednak zasady aktywnej integracji nie są realizowane, jeśli system zabezpieczenia społecznego charakteryzuje się następującymi cechami⁸:

- wsparcie dochodowe obejmuje małą część osób potrzebujących, które są w wieku produkcyjnym;
- świadczenia pieniężne dla osób w wieku produkcyjnym są relatywnie niskie;
- rynek pracy jest bardzo ukierunkowany na prace o wysokiej jakości i niskiej jakości (na przykład umowy na czas określony, cywilnoprawne);
- opieka żłobkowa i przedszkolna jest niedostępna i obejmuje niewiele dzieci bądź dostęp do niej jest znacząco utrudniony;
- niewielki udział w edukacji i szkoleniach dotyczy osób z niskim wykształceniem.

Kolejnym kierunkiem działania w zakresie realizacji strategii społecznych w Unii Europejskiej stała się promocja i wsparcie młodzieży i młodych rodzin.

⁷ *Ibidem*, s. 72–73.

⁸ Commission Staff Working Document Follow-up on the implementation by the Member States of the 2008 European Commission recommendation on active inclusion of people excluded from the labour market — Towards a social investment approach, SWD(2013) 39, s. 6.

Położono też nacisk na promowanie kobiet w ich różnych rolach i programach równoważących pracę zawodową z obowiązkami domowymi⁹.

Niejednokrotnie kładzie się nacisk na realizację przedsięwzięć godzących życie rodzinne z zawodowym. Odnosząc się do młodszej populacji, sformułowano strategię inwestycji społecznych¹⁰, która weszła do agendy socjalnej na lata 2014–2020 i została przyjęta do realizacji w strategii Europa 2020. Natomiast w odniesieniu do starszej populacji sformułowano strategię, której celem zostało starzenie się w zdrowiu (*healthy aging*). Oparto ją na wcześniej zdefiniowanej przez WHO koncepcji zdrowia dla wszystkich, popartej badaniami na temat społecznych determinant zdrowia¹¹. Ma to również związek z trendem zwiększenia jakości życia i przeciwdziałaniu dyskryminacji wśród osób starszych.

Kolejną ważną sferą w obszarze działań społecznych stała się polityka równości szans i przeciwdziałania dyskryminacji. Warto podkreślić, że już w latach osiemdziesiątych powstawały programy wspólnotowe dotyczące równości szans mężczyzn i kobiet. Były one adresowane przede wszystkim do pracodawców i polityków. Początkowo dotyczyły one zwiększenia udziału kobiet w zarządzaniu na przykład w firmach oraz w instytucjach publicznych. Szybko też zajęły się problemem tak zwanego szklanego sufitu, czyli wyrównywaniem wynagrodzeń przy tych samych kwalifikacjach oraz za tę samą pracę. Programy te objęły też równość kobiet i mężczyzn w zakresie godzenia życia zawodowego i rodzinnego. Celem jest równoważenie obowiązków obojga rodziców w opiece nad dziećmi przez kierowanie świadczeń polityki rodzinnej także do ojców¹². Ponadto tworzone są modelowe projekty, które mają na celu wypracowanie dobrych praktyk w zakresie równego godzenia życia rodzinnego z zawodowym w odniesieniu zarówno do kobiet, jak i mężczyzn.

W zakresie działań podejmowanych w obszarze rynku pracy, w procesie tworzenia lepszych i liczniejszych miejsc pracy, główną rolę mogłaby odegrać reforma rynku pracy. Państwa członkowskie Unii Europejskiej powinny starać się ulepszyć następujące aspekty swoich rynków pracy: kulturę przedsiębiorstw i ich praktyki zarządcze, elastyczność i bezpieczeństwo swojej siły roboczej oraz jej mobilność. Zapewniając odpowiednią koordynację polityki społecznej, Unia Europejska może wspierać swoje państwa członkowskie w realizowaniu celów społecznych zgodnie z ich indywidualnymi preferencjami, przy jednoczesnym braku zakłócania konkurencji ani zaburzania funkcjonowania jednolitego rynku¹³.

⁹ P. Kowalski, S. Golinowska, B. Błaszczuk, *op. cit.*, s. 73.

¹⁰ *The Uses of Social Investment*, red. A. Hemerijck, Oxford 2017.

¹¹ P. Kowalski, S. Golinowska, B. Błaszczuk, *op. cit.*, s. 73.

¹² *Ibidem*, s. 73.

¹³ Projekt Europa 2030. Wyzwania i szanse. Sprawozdanie dla Rady Europejskiej sporządzone przez Grupę Refleksji dotyczące przyszłości UE do roku 2030, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Stuttgart 2010, s. 17.

Strategie społeczne Unii Europejskiej

Unia Europejska w wybranych okresach swojego rozwoju wprowadzała określone strategie społeczne. Każda z nich wyróżniała się określonymi działaniami i programami, których katalog zawarto w tabeli 2. Celem zestawienia było ukazanie, jak w poszczególnych okresach rozwoju UE rozrastała się problematyka strategii społecznych i rozwiązywania problemów społecznych, które pojawiały się na danym etapie rozwoju Wspólnoty.

Tabela 2. Strategie i działania UE w zakresie spraw społecznych

Okres	Strategie	Działania, programy
1986–1996	Wspólne normy prawa pracy Protokół w sprawie polityki socjalnej — Maastricht (1991)	Karta podstawowych praw socjalnych pracowników (1989) Brukselska karta społeczna Minimalne standardy bezpiecznych warunków pracy i podstawowe prawa pracownicze Socjalna ochrona pracy i dialog społeczny na poziomie UE
1994–1996	Pierwsze koncepcje uwzględniania spraw socjalnych	Identyfikacja wspólnych problemów socjalnych (zielona księga 1993 i biała księga 1994). Wymiana studentów Sokrates/Erasmus
od 1997	Europejska strategia zatrudnienia (amsterdamska): więcej i lepszych miejsc pracy	Proces luksemburski zwiększania zatrudnienia Wprowadzenie metody wspólnego planowania przez: wyznaczanie wskaźników zatrudnienia i koordynację programów zatrudnieniowych (OMC) Utworzenie bazy danych o sytuacji na rynku pracy w krajach europejskich
2000–2005	Strategia lizbońska — wzrost i konkurencyjność; gospodarka oparta na wiedzy Agenda Socjalna 2000 — zwalczanie ubóstwa i wykluczenia społecznego	Programy partycypacji pracowniczej Programy ułatwiania dostępu do pracy grupom defaworyzowanym: kobietom, osobom niepełnosprawnym, mniejszościom narodowym i osobom starszym Programy szkoleń zawodowych i kształcenia ustawicznego Rozszerzenie OMC na plany w zakresie spraw społecznych
2006 i 2007+	Nowa strategia lizbońska (pod wpływem raportu Koka) Nowa agenda socjalna — kontynuacja programów zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego	Program zatrudnienia i solidarności społecznej (PROGRESS) Zasada flexicurity (elastyczności zatrudnienia i jednocześnie zabezpieczenia socjalnego bezrobotnych) Trójstronny dialog społeczny na szczeblu UE Usługi społeczne użytku publicznego — Social services of general interest Programy operacyjne „Kapitał ludzki” 2007–2013 Aktywność na rzecz młodzieży (Youth in Action) Szkoly na XXI wiek

2008+	Odnowiona agenda socjalna	Standardy pracy tymczasowej Wskazywanie i wspieranie nowych umiejętności i zawodów Bezpieczeństwo pacjentów i zwiększenie jakości usług opieki zdrowotnej w krajach członkowskich Europejskie programy promocji zdrowia Starzenie się w zdrowiu
2010 i 2011+	Strategia Europa 2020 — Europejska strategia inteligentnego, trwałego i włączającego wzrostu Nowa strategia zatrudnienia Odnowiona strategia zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego	„Mobilna młodzież” (Youth on the move initiative) Pakiet inwestycji społecznych (Social investment package): inwestycje na rzecz wzrostu i spójności ukierunkowane na dzieci i młodzież European Platform Against Poverty and Social Exclusion AGE Platform Europe
2014–2020	Europa 2020 — kontynuacja Agenda socjalna 2020	Inwestycje społeczne Programy aktywizacji seniorów Europejski filar praw socjalnych
2019–2027	Europejska strategia dla młodych (EU Youth Strategy)	Programy adresowane do ludzi młodych, zwiększające ich zaangażowanie, łączenie się i udział w kształtowaniu integracji europejskiej (engaging, connecting and empowering)

Źródło: P. Kowalski, S. Golinowska, B. Błaszczyk, *Nasza Europa: 15 lat Polski w Unii Europejskiej*, Warszawa 2019, s. 74.

Przedstawiony katalog strategii i wynikających z nich działań doskonale ilustruje, jak rozwija się polityka społeczna Unii Europejskiej. Kierowanie wsparcia do określonych grup społecznych wynika między innymi z ich sytuacji społecznej oraz położenia na rynku pracy. Za kolejny czynnik można też uznać udział określonej grupy osób w strukturze społeczeństwa (liczebność danej grupy społecznej). Wszystkie te elementy miały wpływ na kształtowanie się priorytetów i działań określonych strategii społecznych w Unii Europejskiej. Obecnie polityka społeczno-gospodarcza Unii Europejskiej opiera się na dwóch zasadniczych dokumentach: strategii Europa 2020, która zawiera ogólne cele związane z zatrudnieniem i ze wzrostem gospodarczym, oraz na Pakcie stabilności i wzrostu, będącym dobrym instrumentem kontroli polityki budżetowej¹⁴.

Warto podkreślić, że strategia Europa 2020 określa wizję rozwoju gospodarki Europy w XXI wieku. Co więcej, należy zaznaczyć, że strategia Europa 2020 zastąpiła wcześniejszy istotny dokument, jakim była strategia lizbońska. W ramach strategii Europa 2020 określono między innymi następujące cele do zrealizowania do 2020 roku¹⁵:

¹⁴ M. Polakowski, D. Szelawa, *Warszawskie debaty o polityce społecznej. Polityka społeczna a proces integracji europejskiej*, Warszawa 2014, s. 9–10.

¹⁵ *Ibidem*, s. 9–10.

- cele energetyczne i klimatyczne powinny zostać zrealizowane według reguły 20/20/20: redukcja emisji gazów cieplarnianych powinna zostać zredukowana o przynajmniej 20% w porównaniu z poziomem z 1990 roku, 20% energii powinno pochodzić ze źródeł odnawialnych, jak również powinien nastąpić wzrost wydajności energetycznej w stosunku do prognoz z 2007 roku,
- odsetek uczniów opuszczających przedwcześnie szkoły powinien nie być wyższy niż 10%, a 40% osób w wieku 30–34 powinno mieć ukończoną edukację na poziomie uniwersyteckim,
- liczba osób żyjących w ubóstwie lub zagrożonych ubóstwem powinna być zmniejszona o 25%.

Podstawą staje się walka z efektem cieplarnianym i dbałość o ochronę środowiska. Duży nacisk położony jest na rozpropagowanie idei energii odnawialnej. Wiele działań podejmowanych jest także w obszarze rynku pracy, a zwłaszcza w przeciwdziałaniu wykluczeniu z rynku i realizowaniu programów mających ułatwić przekwalifikowanie się wielu pracownikom do bieżących wymagań rynkowych. Kolejnym elementem jest dbałość o wysoki poziom edukacji i wskaźnik solaryzacji. Wszystkie te działania mają na celu niwelację negatywnych zjawisk stanowiących problem w świetle realizowanych strategii społecznych.

O budowaniu przyszłości społeczeństw i gospodarek będą decydowały w coraz większym stopniu takie czynniki, jak edukacja i umiejętności. W Europie istnieją jedne z najbardziej innowacyjnych systemów kształcenia. Niemniej jednak niepokój budzi, że około jednej czwartej dorosłych ma trudności z czytaniem i pisanem lub z podstawowymi zadaniami matematycznymi, a niemal dwa razy większa liczba dorosłych nie posiadała wystarczających umiejętności cyfrowych. Najnowsze wyniki Programu międzynarodowej oceny umiejętności uczniów (PISA) wskazują, że chociaż niektóre państwa członkowskie osiągają ogólnie wysoki poziom kształcenia, to większość nie czyni wystarczających postępów w zmniejszaniu odsetka osób osiągających słabe wyniki w matematyce, naukach ścisłych i czytaniu¹⁶.

Wyzwaniem, które stoi przed strategiami społecznymi Unii Europejskiej, jest także starzejące się społeczeństwo i coraz mniejsza dzietność. Wzrastające średnie dalsze trwanie życia w połączeniu ze zmniejszającym się poziomem dzietności prowadzi do istotnego starzenia się społeczeństw. Długość trwania życia nie zawsze jednak oznacza życia w dobrym zdrowiu: prawie 50 milionów osób w UE-27 cierpi na choroby przewlekłe. Długowieczność zatem będzie znacząco oddziaływać na prowadzoną politykę publiczną i usługi społeczne. Obejmować będzie poza sektorami zdrowia i opieki także system kształcenia, mieszkalnictwo i mobilność dostosowaną do osób starszych¹⁷.

Wszystkie te czynniki będą miały wpływ na stabilność finansową systemów opieki społecznej, a przez to na sytuację budżetową poszczególnych krajów. Można oczekiwać, że w UE-27 wydatki związane z emeryturami wzrosną w 2030 roku do 12,4 proc. PKB, wydatki na opiekę zdrowotną —

¹⁶ Dokument dotyczący społecznego wymiaru Europy, Komisja Europejska, Unia Europejska 2017, https://ec.europa.eu/info/publications/reflection-paper-social-dimension-europe_pl (dostęp: 20.02.2021), s. 12.

¹⁷ *Ibidem*, s. 14.

do 7,7 proc. PKB, a na opiekę długoterminową — do 2,4 proc. PKB. Na każdą osobę starszą w 2060 r. będą przypadać jedynie dwie osoby w wieku produkcyjnym, w porównaniu z czterema w 2008 r.¹⁸

Zjawisko starzejącego się społeczeństwa wpływa na kurczenie się zasobów siły roboczej, co może mieć wpływ na wykorzystanie naszej zdolności do utrzymania poziomu wzrostu gospodarczego.

Wyzwania, które stoją przed Unią Europejską, obejmują też rynek pracy. Perspektywicznie ważnym zabezpieczeniem będzie tu unowocześnienie systemów kształcenia i szkolenia, a także rozszerzenie programów uczenia się przez całe życie, co zwiększy mobilność zawodową.

W białej księdze założono kilka możliwych scenariuszy rozwoju przyszłej polityki społecznej w Europie. Działania w „wymiarze społecznym” można ograniczyć do swobodnego przepływu. Kraje, które chcą wykazać się większą aktywnością w dziedzinie społecznej, mogłyby położyć większy nacisk na te działania lub UE-27 mogłaby wspólnie pogłębić społeczny wymiar współpracy¹⁹.

Aktualnym wyzwaniem dla strategii społecznych Unii Europejskiej jest przeciwdziałanie negatywnym skutkom koronawirusa, między innymi w sferze społeczno-gospodarczej.

Strategie społeczne Unii Europejskiej tworzą istotny fundament nie tylko dobrobytu europejskich obywateli, lecz także konkurencyjnej gospodarki. Europa wkracza w nowe dziesięciolecie, ale nadal niezbędne są działania umożliwiające wysoki poziom zatrudnienia oraz zbudowanie mocnych systemów ochrony socjalnej. W grudniu 2020 roku około 16 mln osób pozostawało bez pracy, a bezrobocie wśród młodzieży wynosiło 17,8%, co oznaczało, że było ono znacznie wyższe niż bezrobocie w ujęciu ogólnym. W związku z pandemią COVID-19 pracownicy o niskich kwalifikacjach i pracownicy tymczasowi zostali zwolnieni jako pierwsi. Pandemia miała też znaczący wpływ na udział migrantów w rynku pracy²⁰. Mimo że umiejętności są niezbędne ludziom w kontekście nowych zielonych i cyfrowych miejsc pracy oraz chronią pracowników przed bezrobociem, to mniej niż 40% osób dorosłych uczestniczy w jakiegokolwiek formie szkolenia co roku, a wciąż wiele młodzieży nie zdobywa wykształcenia średniego drugiego stopnia²¹. Przed pandemią koronawirusa 91 mln osób było zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Natomiast dzisiaj ten problem się pogłębia²².

¹⁸ *Ibidem*, s. 15.

¹⁹ *Ibidem*, s. 25.

²⁰ <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/what-is-the-impact-of-the-covid-19-pandemic-on-immigrants-and-their-children-e7cbb7de>.

²¹ Według badania PISA z 2018 roku co piąty młody Europejczyk nadal nie ma odpowiednich umiejętności w zakresie czytania, matematyki lub nauk przyrodniczych.

²² Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Plan działania na rzecz Europejskiego filaru praw socjalnych. Komisja Europejska, Bruksela 2021, s. 5.

Komisja Europejska proponuje trzy główne cele, które należy osiągnąć do końca 2030 roku w obszarach umiejętności, zatrudnienia i ochrony socjalnej, w sposób spójny z celami zrównoważonego rozwoju ONZ:

— do 2030 roku co najmniej 78% ludności w wieku 20–64 lat powinno mieć zatrudnienie;

— co najmniej 60% wszystkich dorosłych powinno co roku uczestniczyć w szkoleniach;

— liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym powinna do 2030 roku się zmniejszyć o co najmniej 15 mln²³.

Metody wprowadzania europejskich strategii społecznych w krajach członkowskich

Prowadzenie polityki społecznej jest w znaczącym stopniu domeną państw członkowskich. Niemniej jednak Unia Europejska wpływa na kierunek, w jakim ta polityka się kształtuje, wspierając diagnozowanie kwestii socjalnych i promocję wspólnych wartości i zasad. Dodatkowo wskazuje również metody osiągania wyższej skuteczności w praktyce.

Wśród wielu dostępnych narzędzi klasyczną miękką metodą oddziaływania Komisji Europejskiej na wdrażanie polityki społecznej zgodnej ze strategiami UE jest tak zwana metoda otwartej koordynacji (*open method of coordination*, OMC). Polega ona na wspólnym opracowaniu i wdrożeniu zasad przygotowywania planów krajowych, z wyznaczaniem wskaźników osiągnięcia celów i czasu realizacji, a także ustalaniem odniesień i wskazywaniem dobrych praktyk. Ponadto metoda ta obejmuje także monitorowanie i wspólną ocenę realizacji przyjętych planów²⁴.

Kolejnym narzędziem, na który warto wskazać, jest metoda semestrów europejskich. Polega ona na powtarzaniu rokrocznie procedur koordynacji polityki społeczno-gospodarczej i budżetowej w UE, z uwzględnieniem potrzeb zachowania zgodności z europejskimi celami strategicznymi oraz utrzymywaniem równowagi makroekonomicznej.

Do katalogu pozostałych instrumentów i dostępnych metod można zaliczyć deklaracje wspólnych intencji, różne działania polityczne, dyrektywy, koordynację zabezpieczenia społecznego, wspólne bazy danych statystycznych i banki dobrych praktyk czy też konferencje i różnego typu kampanie społeczne.

W zakresie deklaracji wspólnych intencji i działań politycznych ich rolę można przełożyć na obszar działań generalnych strategii, priorytetów czy też funduszy. Dyrektywy, które wspierają realizację strategii społecznych, przejawiają się w obszarze prawa pracy, tworzenia standardów BHP czy też przeciwdziałania

²³ *Ibidem*, s. 8.

²⁴ P. Kowalski, S. Golinowska, B. Błaszczuk, *op. cit.*, s. 75.

dyskryminacji. Wspólne metody w ramach metody otwartej koordynacji wspierają między innymi obszar planów zatrudnienia, kształcenia i opieki nad dziećmi. Metoda koordynacji zabezpieczenia społecznego adresowana jest przede wszystkim do obszaru pracowników migrujących.

Istotnym narzędziem jest tworzenie wspólnych baz informacji, między innymi w zakresie danych statystycznych czy też banków dobrych praktyk. Instrument ten służy tworzeniu wspólnych podstaw metodologicznych oceny ubóstwa (na przykład wskaźniki leykenowskie) i prowadzenia wspólnych badań dochodów i warunków życia ludności (na przykład EU-SILC)²⁵. W zakresie tej metody znajduje się tworzenie wspólnych badań aktywności ekonomicznej ludności (LFS).

Metoda europejskich lat tematycznych przyczyniała się do wzmocnienia wybranych obszarów społecznych. Przykładowo rok 2012 był Europejskim Rokiem Aktywnego Starzenia się i Solidarności Międzypokoleniowej. Natomiast semestry europejskie przyczyniały się do koordynacji planów finansowych w zakresie między innymi krajowych programów reform i programów konwergencji).

Dobłą metodą wprowadzania strategii społecznych jest także włączenie w ten proces tych, którzy doświadczają problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego, a także partnerów społecznych czy organizacje pozarządowe. To właśnie osoby lub też podmioty, których określony problem dotyczy, są istotnym źródłem informacji do kształtowania się określonych strategii społecznych.

Rozwój europejskich strategii społecznych

Dyskusja o wymiarze społecznym Europy jest częścią większej debaty dotyczącej białej księgi Komisji w sprawie przyszłości Europy. W tym kontekście Komisja opublikowała dokument otwierający debatę na temat wymiaru społecznego Europy, a mianowicie był to Europejski filar spraw socjalnych, w którym wskazano na przyszłe przemiany społeczeństwa europejskiego i środowiska pracy, a także przedstawiono możliwe scenariusze działań²⁶.

Głównymi obszarami, na których skupia się Europejski filar spraw socjalnych, to:

- równe szanse i dostęp do zatrudnienia,
- uczciwe warunki pracy,
- ochrona socjalna i integracja społeczna.

Celem Parlamentu Europejskiego było opracowanie i przyjęcie solidnego i realnego Europejskiego filaru praw socjalnych, w celu wzmocnienia i rozbudowania praw socjalnych, a także wywarcia pozytywnego wpływu na życie ludzi w krótkim i średnim terminie oraz umożliwienia im wsparcia budowy europejskiego pro-

²⁵ [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:EU_statistics_on_income_and_living_conditions_\(EU-SILC\)/pl](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:EU_statistics_on_income_and_living_conditions_(EU-SILC)/pl).

²⁶ https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights_pl.

jektu w XXI wieku²⁷. Istotnym elementem jest tu także promowanie podniesienia poziomu trwałego zatrudnienia o wysokiej jakości; gwarantowanie odpowiedniej i godnej ochrony socjalnej oraz zwalczanie wykluczenia społecznego i ubóstwa oraz poprawa warunków i jakości pracy. Narzędziem pomocowym do realizacji strategii społecznych wśród krajów członkowskich Unii Europejskiej jest współfinansowanie różnych inicjatyw społecznych środkami z funduszy strukturalnych. Należy zauważyć, że społeczne efekty integracji europejskiej są wynikiem nie tylko finansowania projektów bezpośrednio kierowanych do sektorów społecznych, lecz są także rezultatem działań i środków kierowanych do innych obszarów, na przykład rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa, wyrównywania rozwoju regionów, tworzenia wspólnego rynku, które również zawierają wymiar społeczny.

W perspektywie finansowej na lata 2014–2020 Polska należy do największych beneficjentów funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. Z samego Europejskiego Funduszu Społecznego finansowane są programy w kwocie 13,2 mld euro²⁸. Dzięki temu programy w sferze socjalnej były dofinansowywane w sposób zarówno bezpośredni, jak i pośredni.

Finansowanie projektów bezpośrednio kierowanych do sektorów społecznych było między innymi społecznym efektem integracji europejskiej. Do jej rezultatów można także zaliczyć podejmowane działań i środków kierowanych do innych obszarów, na przykład tworzenia wspólnego rynku, rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa, które również zawierają wymiar społeczny.

Warto podkreślić, że strategie społeczne w Unii Europejskiej wdrożyły kraje członkowskie do realizacji długofalowego podejścia do prowadzenia polityki społeczno-gospodarczej, w szczególności przez położenie nacisku w takich newralgicznych sprawach jak polityka zatrudnienia i kształcenia. Procedury, które zostały wdrożone w całej Unii Europejskiej, wymagają stosowania się do określonych dyrektyw. Realizacja wielu działań w sektorach społecznych znacząco poprawiła infrastrukturę podmiotów publicznych, jak na przykład szkoły, szpitale czy domy pomocy społecznej. Wskaźnik zatrudnienia w UE-28 (stan na 31 grudnia 2018) dla grupy wiekowej 20–64 lata wyniósł²⁹ 73,2%, natomiast wskaźnik zatrudnienia kobiet w wieku 20–64 lata: 67,4%. Efekt oddziaływania strategii i programów socjalnych UE można zobrazować za pomocą obniżania się wskaźnika ubóstwa i wykluczenia społecznego. Można to zaobserwować w badaniach porównawczych UE. Jest on zdefiniowany jako odsetek osób żyjących za mniej niż 60% mediany krajowych dochodów ekwiwalentnych³⁰.

²⁷ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 19 stycznia 2017 roku w sprawie europejskiego filaru praw socjalnych (2016/2095(INI)).

²⁸ P. Kowalski, S. Golinowska, B. Błaszczuk, *op. cit.*, s. 76.

²⁹ https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Employment_statistics.

³⁰ P. Kowalski, S. Golinowska, B. Błaszczuk, *op. cit.*, s. 78.

Warto zaznaczyć, że członkostwo Polski w Unii Europejskiej zbliżyło w znacznym stopniu poziom dobrobytu mieszkańców kraju do przeciętnej europejskiej (obecnie 70% PKB *per capita*, gdy w 2004 roku — 50%)³¹ oraz przyczyniło się do uruchomienia procesu konwergencji zabezpieczenia społecznego. Dzięki temu wzmocniło się poczucie bezpieczeństwa socjalnego, do którego wysokiego poziomu Polska aspiruje.

W maju 2020 roku w związku z epidemią COVID-19 i wywołanymi przez nią skutkami społecznymi i gospodarczymi utworzono nowy europejski instrument tymczasowego wsparcia w celu złagodzenia zagrożeń związanych z bezrobociem w sytuacji nadzwyczajnej (SURE)³². Narzędzia, jakie wynikają z tego instrumentu, zapewniają państwom członkowskim pomoc finansową w celu ochrony miejsc pracy i pracowników za pomocą rozwiązań w zakresie pracy w zmniejszonym wymiarze czasu lub podobnych środków. Sytuację na rynku pracy obrazuje wykres 1.

Wykres ukazuje skuteczność prowadzonych dotychczas polityk społecznych w zakresie rynku pracy, a następnie zaburzenie na rynku wywołane pandemią koronawirusa i spowodowany tym wzrost stopy bezrobocia. Od połowy 2013 roku bezrobocie w UE spadało. „W kwietniu 2019 r., stopa bezrobocia spadła do 6,4% (z 7,0% w kwietniu 2018 r.). To najniższy poziom od początku stycznia 2000 roku, kiedy zaczęto publikować comiesięczne statystyki bezrobocia w UE. W strefie euro, w kwietniu 2019 r. stopa bezrobocia wyniosła 7,6%, w porównaniu z 8,4% rok wcześniej”³³. Natomiast w styczniu 2021 roku bezrobocie w UE-27 ukształtowało się na poziomie 7,3%³⁴.

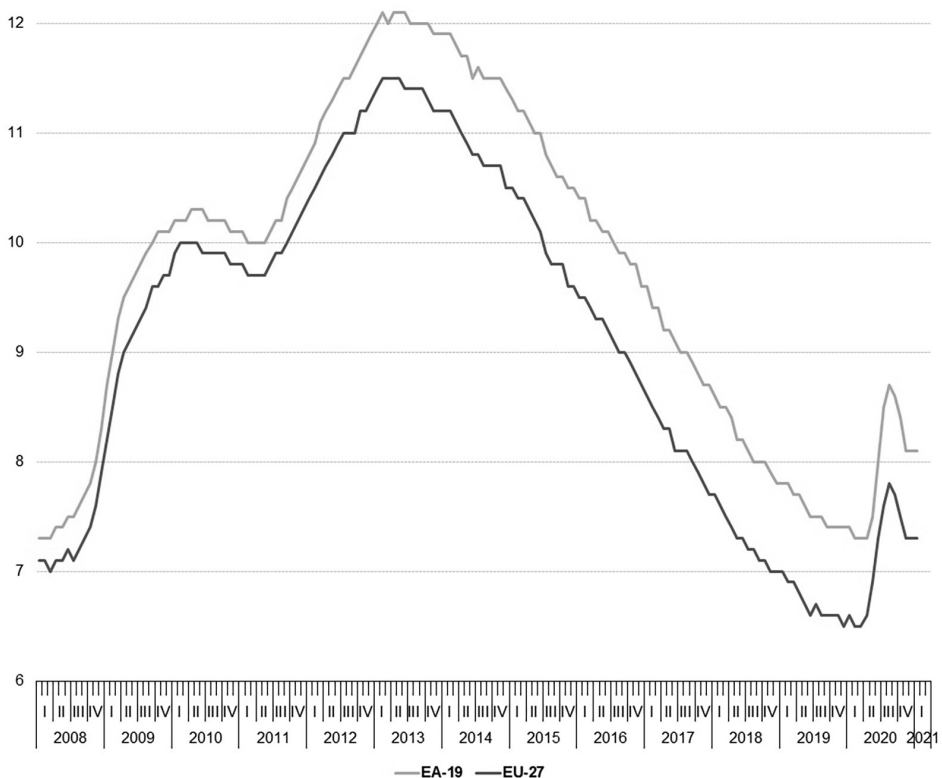
Aby naprawić szkody wyrządzone przez COVID-19 i przygotować europejską gospodarkę i społeczeństwo na przyszłość szybszych zmian strukturalnych, UE i państwa członkowskie będą musiały w pełni wykorzystać możliwości oferowane w przejściu na bardziej ekologiczną i bardziej zdigitalizowaną gospodarkę oraz budowanie integracji, solidarności i odporność na projektowanie wszystkich polityk i strategii społecznych.

³¹ *Ibidem*, s. 79.

³² Rozporządzenie Rady (UE) 2020/672 z dnia 19 maja 2020 roku w sprawie ustanowienia europejskiego instrumentu tymczasowego wsparcia w celu zmniejszenia zagrożeń związanych z bezrobociem w sytuacji nadzwyczajnej (SURE), jaka wystąpiła w związku z pandemią COVID-19, Bruksela 2020, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/672/oj>.

³³ <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/society/20190612STO54312/walka-z-bezrobociem-co-robi-ue>.

³⁴ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Unemployment_statistics.

Wykres 1. Stopy bezrobocia UE-28, EA-19, wyrównane sezonowo, styczeń 2008–styczeń 2021

Źródło: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Unemployment_rates_EU-28,_EA-19,_seasonally_adjusted,_January_2008_-_January_2021.png (dostęp: 22.03.2021).

Podsumowanie

W kontekście przedstawionych strategii społecznych Unii Europejskiej można stwierdzić, że są one w coraz większym stopniu dopasowane do zmian, jakie następują na rynku. Ich rolę szczególnie widać w sytuacjach kryzysowych dla Europy, jak na przykład pandemia koronawirusa. Ponadto można zauważyć, że:

1. najbardziej narażonymi na dezaktywację zawodową są ludzie w wieku 15–24 lata oraz 55–64 lata i to do nich kierowane są rozwiązania innowacyjne i prospołeczne;
2. podstawowe wnioski płynące z analiz dotyczą potwierdzenia występowania grup szczególnie narażonych na dezaktywację zawodową oraz wskazania kierun-

ku podejmowanych rozwiązań innowacyjnych mających na celu promocję aktywizacji zawodowej ludności;

3. działania podejmowane przez instytucje rynku pracy, organizacje rządowe i pozarządowe oddziałują na minimalizowanie problemu ubóstwa i wykluczenia społecznego;

4. wyodrębnione prawidłowości powinny przyczynić się do zwiększenia intensywności działań prospołecznych oraz wyrównywania szans grup defaworyzowanych i przeciwdziałania ich dyskryminacji.

W rozwoju strategii społecznych istotny jest udział różnych podmiotów i grup społecznych w celu najpełniejszego dopasowania ich założeń do potrzeb społeczeństwa. Warto też podkreślić, że strategie społeczne podlegają stałej modyfikacji i aktualizacji swoich założeń w zależności od problemów społecznych, na które mają odpowiadać. Bieżące monitorowanie potrzeb społecznych i szybka na nie reakcja jest istotnym wyzwaniem dla Unii Europejskiej.

Zważywszy na to, należy uznać, że narzędzia polityki społecznej w Unii Europejskiej wykorzystywane są w sposób wielce efektywny, co świadczy o istotności zastosowania tych strategii społecznych.

Bibliografia

Literatura

- 2018 Report on equality between women and men in the EU, European Union, Luxembourg 2018.
- Anioł W., *Polityka socjalna Unii Europejskiej*, Warszawa 2003.
- Commission Staff Working Document Follow-up on the implementation by the Member States of the 2008 European Commission recommendation on active inclusion of people excluded from the labour market — Towards a social investment approach, SWD(2013)39.
- Dokument dotyczący społecznego wymiaru Europy, Komisja Europejska, Unia Europejska 2017, https://ec.europa.eu/info/publications/reflection-paper-social-dimension-europe_pl.
- Esping-Andersen G., Gallie D., Hemerijck A., Myles J., *Why We Need a New Welfare State*, Oxford 2002.
- Falkner G. et al., *Complying with Europe: EU Harmonisation and Soft Law in the Member States*, Cambridge 2005.
- Golinowska S., *O polskiej biedzie w latach 1990–2015*, Warszawa 2018.
- Golinowska S., Hengstenberg P., Żukowski M., *Diversity and Commonality in European Social Policies. The Forging of a European Social Model*, Warszawa 2009.
- GUS, *Polska w Unii Europejskiej 2004–2014*, Warszawa 2014.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Plan działania na rzecz Europejskiego filaru praw socjalnych. Komisja Europejska, Bruksela 2021.
- Kowalski P., Golinowska S., Błaszczuk B., *Nasza Europa: 15 lat Polski w Unii Europejskiej*, Warszawa 2019.
- Morel N., Palier B., Palme J., *Towards a Social Investment Welfare State?: Ideas, Policies and Challenges*, Bristol 2012.

Polakowski M., Szelawa D., *Warszawskie debaty o polityce społecznej. Polityka społeczna a proces integracji europejskiej*, Warszawa 2014.

Projekt Europa 2030. Wyzwania i szanse. Sprawozdanie dla Rady Europejskiej sporządzone przez Grupę Refleksji dotyczące przyszłości UE do roku 2030, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Stuttgart 2010.

Szarfenberg R., *Polityka społeczna Unii Europejskiej — przewodnik*, Warszawa 2014.

The Uses of Social Investment, red. A. Hemerijck, Oxford 2017.

Akty prawne

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 19 stycznia 2017 roku w sprawie europejskiego filaru praw socjalnych (2016/2095(INI)).

Rozporządzenie Rady (UE) 2020/672 z dnia 19 maja 2020 roku w sprawie ustanowienia europejskiego instrumentu tymczasowego wsparcia w celu zmniejszenia zagrożeń związanych z bezrobociem w sytuacji nadzwyczajnej (SURE), jaka wystąpiła w związku z pandemią COVID-19, Bruksela 2020, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/672/oj>.

Traktat o Unii Europejskiej — tekst skonsolidowany uwzględniający zmiany wprowadzone Traktatem z Lizbony, Dz.U.2004.90.864/30.

Źródła internetowe

https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights_pl.

https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights_plhttps://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Employment_statistics.

https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Employment_statistics.

[https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Glossary:EU_statistics_on_income_and_living_conditions_\(EU-SILC\)/pl](https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Glossary:EU_statistics_on_income_and_living_conditions_(EU-SILC)/pl).

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Unemployment_statistics.

<https://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/society/20190612STO54312/walka-z-bezrobociem-co-robi-ue>.